

กฎหมายพรรคการเมือง
และผลกระทบต่อการพัฒนา
และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ
พรรคการเมืองในประเทศไทย
Political Party Acts and Their Impacts
on the Development and Structural
Change in Thai Political Parties

พรรณชญา ศิริวรรณบุศย์*

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีกฎหมายพรรคการเมืองมาแล้วถึง 6 ฉบับ ซึ่งมีการใช้ในปี พ.ศ. 2498, 2511, 2517, 2524, 2541 และ 2550 รวมทั้งรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 และ 2550 แต่ละฉบับเน้นในเรื่องและสาระต่างๆ ที่แตกต่างกันไป งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ ว่ามีความเหมือนและต่างกันอย่างใด และบทบัญญัติในกฎหมายเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพรรคการเมืองในประเทศไทยอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายดังกล่าว และพรรคการเมืองของไทยให้มีความเข้มแข็ง และนำไปสู่ความเป็นสถาบันได้ในอนาคต

ผลจากการศึกษาพบว่า จากการศึกษาที่ประเทศไทยมีกฎหมายพรรคการเมืองจำนวนหลายฉบับ แต่ดูเหมือนว่ากฎหมายพรรคการเมืองไม่ได้นำมาซึ่ง

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณชญา ศิริวรรณบุศย์ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

การพัฒนาพรรคการเมืองอย่างแท้จริง พรรคการเมืองในประเทศไทยหลายพรรคยังคงเกิดขึ้น และเลิกหรือโดนยุบพรรคไปในเวลาอันสั้น พรรคการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้พัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง แต่ยังคงเป็นฐานอำนาจในการสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทางการเมืองเท่านั้น สาเหตุที่กฎหมายพรรคการเมืองไม่อาจนำมาสู่การพัฒนาพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันเนื่องจาก

1. ข้อบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองเป็นการควบคุมพรรคการเมืองมากเกินไป จนทำให้พรรคการเมืองไม่ใช่องค์กรอิสระ แต่กลายเป็นองค์กรที่ถูกกำกับดูแลโดยภาครัฐ จากที่กล่าวไว้ข้างต้น พรรคการเมืองควรมีสถานะที่จะดำเนินกิจการของตนเองโดยอิสระ ภาครัฐไม่ควรเข้ามาควบคุมทุกกิจกรรมของพรรคการเมืองมากนัก ในการออกกฎระเบียบที่ควบคุมพรรคการเมืองมากเกินไปอาจทำให้พรรคการเมืองกลายเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ ไม่ใช่องค์กรอิสระที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้การออกกฎหมายยุบพรรคก็น่าจะทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ต้องคอยระแวดระวังการดำเนินงานต่างๆ ไม่ให้ละเมิดข้อบังคับ ภาครัฐไม่ควรใช้อำนาจในการยุบพรรคการเมืองมากเกินไป เพราะอำนาจในการยุบพรรคก็น่าจะทำให้พรรคการเมืองต่างๆ อาจไม่กล้าคิดริเริ่มหรือดำเนินการทางการเมืองได้อย่างเต็มที่เพราะเกรงว่าการดำเนินงานหรือกิจกรรมอาจนำไปสู่การยุบพรรคได้

2. ความไม่ต่อเนื่องทางการเมืองเนื่องจากการรัฐประหารที่มีอยู่บ่อยครั้งในประเทศไทยทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาได้เต็มที่ เนื่องจากเมื่อเกิดการรัฐประหารในแต่ละครั้งนั้นพรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการทางการเมืองใดๆ ต่อได้ กฎหมายพรรคการเมืองต้องถูกยกเลิกไป เมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ก็มีการร่างกฎหมายพรรคการเมืองใหม่ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบางประการ พรรคการเมืองได้มีการจัดตั้งขึ้นใหม่ภายใต้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับใหม่ดังนั้น พรรคการเมืองและกฎหมายพรรคการเมืองจึงไม่มีความต่อเนื่องมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากการรัฐประหารทุกครั้งไป

3. ข้อบังคับในกฎหมายพรรคการเมืองไม่ได้กระตุ้นให้ประชาชนสร้างอุดมคติร่วมกับพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ หรือกระตุ้นให้ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่กฎหมายพรรคการเมืองกลับให้ความสำคัญกับการตรวจสอบพรรคการเมืองเป็นสำคัญ พรรคการเมืองจะมีความมั่นคงและพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันได้นั้น บุคลากรหรือสมาชิกพรรคที่มีความจงรักภักดีต่อพรรคนั้นมีความสำคัญยิ่ง แต่กฎหมายพรรคการเมืองโดยเฉพาะในปัจจุบันไม่ได้เอื้อต่อการพัฒนาคนให้เป็นส่วนหนึ่งของพรรค แต่สมาชิกพรรค หรือบุคลากรภายในพรรคส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลหรือผู้มีอำนาจในพรรคเท่านั้น เมื่อผู้มีอิทธิพลในพรรคลาออกจากพรรคหรือยุติบทบาทหน้าที่ของตนเองในพรรคแล้ว สมาชิก หรือบุคคลที่เคยทำงานให้พรรคมาก่อนก็อาจยุติหน้าที่ของตนเองตามบุคคลเหล่านั้นเช่นกัน ดังนั้นจึงยากที่พรรคการเมืองจะมีความมั่นคง และดำเนินการทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากการขาดบุคลากรที่ทำงานเพื่อพรรคอย่างจริงจัง

Abstract

Thailand has six organic laws on political parties which were promulgated in 1946, 1968, 1974, 1981, 1998 and 2007 respectively. Each law on political parties contains different details on how to push forward the development of party organization. This research, therefore, aims to compare and contrast these six organic laws on how these laws affect the development of Thai political parties. The results of this project would reveal the process to strengthen Thai political parties in the future.

The research outcomes show that although Thailand has six organic laws on political parties, these laws are marginally important for the advancement of political parties in Thai politics. A large number

of political parties did not survive across elections. Many major parties could not develop themselves to be institutionalized. Instead, they continue to be controlled by powerful political figures. Consequently, these organic laws on political parties did not lead to the stability of Thai parties. Three major reasons can explain the weaknesses of political parties due to the implementation of these six organic laws.

1. Due to a large number of sections that limit the freedom of political parties, parties became the institution under the state control rather than an independent unit. These laws on political parties indicates many sections that control the freedom of operation in political parties. For example, political parties are required to report their incomes and expenses as well as their political activities to the election commission. These state control limits the freedom of political parties to act as an independent organization. Moreover, the section on party dissolution restrains party's activities. Many political parties carefully conducted their activities in order to prevent themselves to be dissolved by the constitutional court.

2. Political parties could not develop due to a large number of military coup in Thailand. After each successful coup, military regimes abrogated existing constitutions and promulgated the new ones. Moreover, during the coup, political parties were required to abandon their political activities and many of them were dissolved. As a result, parties in Thailand could not continually develop themselves during the coup.

3. The organic law on political parties does not motivate party members to be affiliated with the party. Rather, these laws aim to monitor the operation of political parties. In order to institutionalize party organization, the laws need to stimulate party members and

people to have a close relationship with the party. If people and party members have tightly knit relationship to the parties, this would lead to the durability and consolidation of political parties in Thailand.

บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตยมาเป็นเวลานานกว่า 70 ปี และเริ่มมีการพัฒนาพรรคการเมืองตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 แต่อย่างไรก็ดีการเมืองและพรรคการเมืองของประเทศไทยมิได้มีการพัฒนาอย่างมั่นคงเหมือนในประเทศที่พัฒนาแล้วแถบยุโรปหรืออเมริกา การปฏิวัติรัฐประหาร และความล้มเหลวของพรรคการเมืองหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นอยู่เสมอ สาเหตุหนึ่งที่เกิดการเมืองและพรรคการเมืองของไทยไม่มั่นคงเหมือนประเทศที่พัฒนาแล้ว คือ การติดขัดทางการเมืองเนื่องจากการปฏิวัติรัฐประหารที่เกิดอยู่บ่อยครั้ง ในช่วงรัฐประหารนั้น พรรคการเมืองต้องหยุดดำเนินการ และหยุดกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ รัฐธรรมนูญ และกฎหมายลูกต่างๆ ต้องถูกยกเลิก นักการเมืองไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่อง และฝ่ายบริหารไม่สามารถผลักดันนโยบายต่างๆ ได้อย่างที่มีการวางแผนเอาไว้ ความอ่อนแอเหล่านี้ยังคงมีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

นักคิดหลายท่าน อาทิเช่น Nicro สุจิตร์ บุญบงการ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ Ockey และ Chambers กล่าวว่า ความอ่อนแอของพรรคการเมืองไทยเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยไม่มั่นคงแข็งแรง และความอ่อนแอดังกล่าวเป็นอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาองค์กรพรรคการเมืองให้เป็นสถาบัน (Party Institutionalization) ได้ แต่เป็นได้แค่กลุ่มทางการเมืองเท่านั้น (Political factions and political clique) ดังนั้นเมื่อขาดความเป็นสถาบันพรรคการเมืองจึงมีการเปิดและปิดตัวเองได้ง่าย บางพรรคการเมืองจึงถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนนักการเมืองบางคนบางกลุ่ม เพื่อสนับสนุนตนเองในการเลือกตั้งเท่านั้น หากสมาชิกในพรรคนั้นแพ้การเลือกตั้ง พรรคการเมืองเหล่านั้นมักจะสลายตัวไปหลังการเลือกตั้งนั่นเอง

หรืออาจถูกควมรวมกับพรรคอื่นเป็นต้น นอกจากการขาดความเป็นสถาบัน จะทำให้พรรคการเมืองเกิดและสลายตัวได้ง่ายแล้ว ยังทำให้เกิดการย้ายพรรค ของสมาชิกพรรคอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากสมาชิกเหล่านั้นไม่ได้มีความศรัทธา ในพรรคอย่างแท้จริง (Lack of party affiliation) แต่เข้ามาเป็นสมาชิกพรรค เพราะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากพรรคการเมืองที่ตนเองสังกัด เช่น ตำแหน่งทางการเมืองต่างๆ หรือเข้ามาเป็นสมาชิกเพราะการชักชวนของ หัวหน้าพรรค ดังนั้นเมื่อหัวหน้าพรรคหรือผู้บริหารพรรคไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการของสมาชิกเหล่านั้นได้ สมาชิกเหล่านั้นมักจะย้ายไปสังกัดพรรคอื่น (Party Switching) ที่สามารถให้ผลประโยชน์ทางการเมืองได้มากกว่าพรรคเดิม ของตน ถ้าสมาชิกย้ายไปอยู่พรรคการเมืองพรรคอื่นเป็นจำนวนมาก สุดท้าย พรรคการเมืองเดิมที่อาจเคยมีอิทธิพลก็ต้องปิดตัวลง ปัญหาต่างๆ ของ พรรคการเมืองเหล่านี้เป็นที่มาให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการช่วยกันระดม ความคิดเพื่อหาทางแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นการให้เงินสนับสนุนพรรคการเมือง ภายใต้การกำกับของกองทุนพัฒนาพรรคการเมือง และการออกกฎหมาย พรรคการเมือง เพื่อมุ่งเน้นในการสร้างกรอบแนวทางการปฏิบัติและการจัด องค์กรให้กับพรรคการเมืองในเรื่องต่างๆ เริ่มตั้งแต่ กรอบระเบียบในการจัดตั้ง พรรค การดำเนินการของพรรค จนถึงการปิดตัวของพรรคการเมือง กองทุน สนับสนุนพรรคการเมือง และกฎหมายพรรคการเมืองเหล่านี้จะช่วยสนับสนุน ให้พรรคการเมืองมั่นคงหรือไม่นั้น ยังคงเป็นข้อถกเถียงของนักวิชาการบางส่วนอยู่

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยมีกฎหมายพรรคการเมืองมาแล้วถึง 6 ฉบับ แต่ละฉบับเน้นในเรื่องและสาระต่างๆ ที่แตกต่างกันไป งานวิจัยฉบับนี้ จึงมุ่งศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ ว่ามีความเหมือน และต่างกันอย่างไร และบทบัญญัติในกฎหมายเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อ การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพรรคการเมืองในประเทศไทยอย่างไร เพื่อเป็น แนวทางในการพัฒนากฎหมายดังกล่าว และพรรคการเมืองของไทยให้มีความ เข้มแข็ง และนำไปสู่ความเป็นสถาบันได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมืองที่มีใช้อยู่ในอดีตถึงปัจจุบัน ว่ามีความเหมือนและต่างกันอย่างไร
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของกฎหมายพรรคการเมืองต่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองและระบบพรรคการเมืองของไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศไทยให้มีความมั่นคงและแข็งแกร่งมากขึ้น

ปัญหา/คำถามการวิจัย

กฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2498, 2511, 2517, 2524, 2541 และ 2550 มีความเหมือนและต่างกันประเด็นใดที่สำคัญบ้าง และกฎหมายดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมือง (Party System) และพรรคการเมืองในประเทศไทยอย่างไร (Political Parties)

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายพรรคการเมือง 6 ฉบับ ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2498, 2511, 2517, 2524, 2541 และ 2550 รวมทั้งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ 2550 ในมาตราที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง และบทบาทของนักการเมืองเป็นหลัก

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายพรรคการเมืองฉบับปี พ.ศ. 2498, 2511, 2517, 2524, 2541 และ 2550 และ

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และ 2550 ในมาตราที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและบทบาทของนักการเมืองเป็นหลัก เพราะรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับได้มีการประกาศใช้หลังการปฏิรูปการเมือง และมีการประกาศมาตราใหม่ๆ หลายมาตราที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาความอ่อนแอของพรรคการเมืองในอดีต นอกจากนี้งานวิจัยฉบับนี้ยังศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานและสถานการณ์ปัจจุบันที่เกี่ยวกับกฎหมายพรรคการเมือง รัฐธรรมนูญและพรรคการเมืองในประเทศไทย เช่น วารสารคณะกรรมการการเลือกตั้ง รัฐศาสตร์สาร และ เอกสารภาษาอังกฤษ (Article and Journal) ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบปัญหาและข้อจำกัดในปัจจุบันของกฎหมายพรรคการเมืองในการพัฒนาพรรคการเมือง
2. เพื่อทราบผลกระทบของกฎหมายพรรคการเมืองและรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศไทย
3. เพื่อเห็นถึงข้อดี ข้อเสียของกฎหมายพรรคการเมืองแต่ละฉบับต่อการพัฒนาระบบพรรคการเมืองและพรรคการเมือง
4. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายพรรคการเมืองและรัฐธรรมนูญมาตราที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง หรือกฎหมายพรรคการเมือง จำนวน 6 ฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. 2498, 2511, 2517, 2524, 2541 และ 2550 และผลกระทบของกฎหมายพรรคการเมืองดังกล่าวต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาของกฎหมายพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ พบว่าเนื้อหาของกฎหมายแต่ละฉบับมีลักษณะที่แตกต่างกัน และยังให้ความสำคัญต่อประเด็นสำคัญต่างกันอีกด้วย

กฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 1 ซึ่งมีใช้ใน พ.ศ. 2489 นั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นใดเป็นสำคัญ เพียงแต่เขียนแบบกว้างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรก และประเทศไทยเพิ่งจะเริ่มมีการขยายตัวในการจัดตั้งพรรคการเมือง ในช่วง พ.ศ. 2496 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเดินทางไปทัศนศึกษาทั่วโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีพรรคการเมืองในไทยเหมือนต่างประเทศ จึงได้เสนอร่างกฎหมายพรรคการเมืองเข้าสภา และได้รับการอนุมัติให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายได้ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2498 ก่อนหน้านี้มีผู้เคยเสนอให้มีกฎหมายพรรคการเมืองเหมือนกันแต่ก็ตกไปทุกครั้ง พรรคการเมืองในประเทศไทยจึงได้เริ่มเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง ในช่วงของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับนี้มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิเช่นพรรคการเมืองดังต่อไปนี้

1. พรรคเสริมนังคศิลา จัดเป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่และมีชื่อมากที่สุด เพราะจัดตั้งโดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าพรรค พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการ นโยบายของพรรคก็เช่นเดียวกันกับนโยบายที่รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้บริหารประเทศในขณะนั่นเอง

2. พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคที่เคยตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุน นายควง อภัยวงศ์ เมื่อก่อนได้กลับคืนชีพมาอีกครั้งหนึ่ง โดยมี นายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรคเช่นเดิม ส่วนเลขาธิการพรรคได้แก่ นายใหญ่ ศวิตชาติ มีนโยบายทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม โดยส่งเสริมเสรีภาพส่วนบุคคล

3. พรรคเสรีประชาธิปไตย พรรคนี้ก่อตั้งขึ้นโดย นายเมธ รัตนประสิทธิ์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้เป็นพรรคที่มีสมาชิกได้รับเลือกเข้าไปในสภามากเป็นที่สามในการเลือกตั้งต่อมา มีนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

4. พรรคกรรมกร พรรคนี้มี นายประกอบ ไตลักษณะล้ำ เป็นหัวหน้าพรรค และนางไคล ชุณหจันทร์ เป็นเลขาธิการ นโยบายส่วนใหญ่มุ่งจะส่งเสริมฐานะกรรมกรและผู้ใช้แรงงานในทุกอาชีพ

5. พรรคเศรษฐกิจ นายเทพ โชติณัฐิต เป็นหัวหน้าพรรค นายทิม ภูริพัฒน์ เป็นรองหัวหน้าพรรค และนายแคล้ว นรปติ เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายของพรรคนี้ยึดถือเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยเน้นเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องส่งเสริมเป็นการด่วน โดยให้รัฐเป็นผู้ประกอบการแทนเอกชน

6. พรรคชาวนา หัวหน้าพรรคได้แก่ นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา และมีนายกำจัด อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายหนักไปทางช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ให้ประกอบอาชีพสะดวกสบายขึ้น

7. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย พรรคนี้มี นายสุเทพ สัจจกุล เป็นหัวหน้าพรรค และนายประคอง มินประพาฬ เป็นเลขาธิการ พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย เน้นหนักนโยบายไปในทางส่งเสริมสวัสดิการสังคมสงเคราะห์เป็นสำคัญ

8. พรรคสงเคราะห์อาชีพและการกุศล หัวหน้าพรรคได้แก่ ม.ร.ว. อภินพ นวรัตน์ และเลขาธิการพรรคคือ น.ส. วัฒนา สีเงิน พรรคนี้มีนโยบายยึดหลักคุณธรรมทางศาสนา และการสังคมสงเคราะห์คนยากจนและคนไม่มีงานทำ

9. พรรคธรรมาธิปัตย์ เป็นพรรคที่ตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุน จอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยมี ร.ต.อ. เปี่ยม บุญยะโชติ เป็นหัวหน้าพรรค และนายล้วน เวกชาติกานนท์ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายคล้ายคลึงกับนโยบายของพรรคเสรีมนังคศิลา โดยมีนโยบายกลางๆ และกำหนดไว้กว้างๆ

10. พรรคชาตินิยม หัวหน้าพรรคได้แก่ นายเนตร พูนวิวัฒน์ เลขาธิการพรรคคือ นายไพศาล ชาตบุตร นโยบายมุ่งหนักไปทางส่งเสริมการทหารมากกว่าอย่างอื่น โดยถือบุคคลอื่นเป็นส่วนประกอบของชาติเป็นเรื่องสำคัญ โดยมุ่งจะกำจัดอิทธิพลของต่างชาติให้หมดไปจากประเทศไทย เพราะถือว่าการมีอิทธิพลต่างชาติอยู่เป็นการทำให้สูญเสียเอกราชของชาติไป

11. พรรคสหภราดร นายถุ่น ณ นครพนม เป็นหัวหน้าพรรค และนายสุวิชัย กองทรัพย์ เป็นเลขาธิการ พรรคนี้ตั้งสำนักงานใหญ่อยู่ที่นครพนม พรรคนี้มีแนวนโยบายกลางๆ และกว้างๆ โดยไม่เน้นหนักด้านใดโดยเฉพาะ

12. พรรคสังคมนิยม หัวหน้าพรรคคือ นายวิศิษฐ์ ศรีภัทรา และนายสุพจน์ โอนอ่อนศรี เป็นเลขาธิการพรรค พรรคนี้ยึดถือนโยบายการเกษตร อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรมเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐจะต้องเร่งรัดการพัฒนา และเน้นนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

13. พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค นายทวีศักดิ์ ตริพลี เป็นหัวหน้าพรรค และนายชวน รัตนวราหะ เป็นเลขาธิการ วางนโยบายไว้สำคัญ 4 ประการ คือ เกิดทุนเสรีภาพของประชาชน กวาดล้างอภิสิทธิ์ต่างๆ กำจัดการทุจริตในวงราชการ และตัดรอนการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมทุกกรณี เพื่อเสริมสร้างความยุติธรรมให้กับสังคม

14. พรรคชาติประชาธิปไตย หัวหน้าพรรคได้แก่ พ.ท. ม.ร.ว. น้าเพชร เกษมสันต์ และนายอรุณ นกเทศ เป็นเลขาธิการ กล่าวกันว่าพรรคนี้ตั้งขึ้นมาโดยการสนับสนุนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อมุ่งชนะในการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2500 แต่ล้มเหลว พรรคนี้มีแนวนโยบายเป็นกลาง และไม่เน้นนโยบายไปทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ

15. พรรคหนุ่มไทย หัวหน้าพรรคคือ นายไชยวุฒิ อัดถากกร และมีนายเกษม บัวปลั่ง เป็นเลขาธิการ พรรคนี้มีนโยบายต่อต้านการครองอำนาจเศรษฐกิจของชาวต่างด้าวในประเทศไทย เพราะประกอบด้วยคนหนุ่มหัวก้าวหน้า

16. พรรคสหพันธ์เกษตรกร หัวหน้าพรรคนี้ได้แก่ พระยาราชอัคนีย์ และมีนายจำลอง ริวทอง เป็นเลขาธิการ มีนโยบายหนักไปในทางการส่งเสริมการเกษตรทุกแขนงและการส่งเสริมอุตสาหกรรมหนักสำหรับนโยบายด้านการเมืองพรรคนี้เน้นการแบ่งแยกอำนาจทั้งสามออกจากกันอย่างเด็ดขาด ซึ่งได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ

17. พรรคราษฎร สำนักงานใหญ่อยู่ที่ขอนแก่น มีนายชวลิต รุจิตร เป็นหัวหน้าพรรค และนายประมวล จันทรพิมพ์ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายกว้างๆ ทั่วไปโดยไม่มี การเน้นนโยบายเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง มุ่งพิทักษ์สวัสดิภาพของราษฎรในเรื่องทั่วไป

18. พรรคคนดี สำนักงานใหญ่อยู่ที่หนองคาย มีนโยบายกว้างๆ ไม่เน้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และส่งเสริมให้ประชาชนประกอบสัมมาชีพ

19. พรรคอิสระ สำนักงานใหญ่อยู่ที่มหาสารคาม นายเกต วงคำไสย เป็นหัวหน้าพรรค และนายเรืองยศ ทองโรจน์ เป็นเลขาธิการ นโยบายกว้างๆ โดยเน้นนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ส่วนนโยบายการเมืองเน้นประชาธิปไตย

20. พรรคประชาชน เป็นพรรคเก่าแก่อีกพรรคหนึ่งที่เดิมตั้งขึ้น เพื่อสนับสนุน นายควง อภัยวงศ์ แต่ครั้งนี้หัวหน้าพรรคได้แก่ นายสมภภาคย์ อุทยาวร และนายยัง คงสมจิตร เป็นเลขาธิการ มีแนวนโยบายเป็นกลางๆ ทั่วๆ ไป

21. พรรคศรีอารีย์เมตไตรย นายเยื้อน อัมพุนันท์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายโกสิต พันธโกศล เป็นเลขาธิการ มีนโยบายเน้นในเรื่องพุทธศาสนา และเป็นมิตรกับทุกประเทศ โดยขอรับความช่วยเหลือจากทุกชาติทั่วโลก โดยปราศจากเงื่อนไขใดๆ ทั้งสิ้น

22. พรรคไทยมุสลิมหรือพรรคไทยอิสลาม นายฮัจยี ประโยชน์ คำสุวรรณ เป็นหัวหน้าพรรค และนายวัชรินทร์ ชนะโชติ เป็นเลขาธิการ โดยยึดถือหลักศาสนาอิสลามเป็นนโยบายสำคัญของพรรค ทำนองเดียวกับ พรรคการเมืองในประเทศมุสลิมทั้งหลาย

23. พรรคสยามประเทศ นายอัมพร อำพันธ์พงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค นางสุรีย์พร อัมพันธ์พงศ์ เป็นเลขาธิการ ถือเอาการปราบคอรัปชั่นเป็นนโยบายสำคัญของพรรค

อย่างไรก็ตามพรรคการเมืองที่จัดตั้งในช่วงกฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. 2489 นั้นยังไม่ได้มีหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง แต่พรรคการเมืองเหล่านี้ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนนักการเมืองบางคน ทั้งนี้เนื่องมาจากประชาชนส่วนใหญ่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นยังอาจไม่ตื่นตัวทางการเมือง และยังไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในทางการเมืองการปกครอง จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการจัดตั้งพรรคการเมือง พรรคการเมืองเหล่านี้ได้ถูกยกเลิกไปตามคำสั่งของคณะปฏิวัติหลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีคำสั่งห้ามการชุมนุมทางการเมือง โดยเด็ดขาด จึงเป็นอันว่าประชาธิปไตยของไทยยุคการเมืองเฟื่องฟูก็ต้องสิ้นสุดลงอีกราวหนึ่ง

กฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 2 ซึ่งได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2511 นั้น ไม่ได้มีการเน้นประเด็นสำคัญมากนัก แต่ได้เริ่มมีการกำหนดจำนวนสมาชิกพรรคที่พรรคการเมืองต้องมีภายในเวลาที่กำหนด เพื่อไม่ให้พรรคการเมืองนั้น ถูกยุบ ในช่วงเวลาของกฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 2 มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเช่นกัน แต่พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นนั้นส่วนใหญ่ จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนบุคคลบางกลุ่มให้มีบทบาททางการเมือง พรรคการเมือง ในช่วงกฎหมายพรรคการเมือง พ.ศ. 2511 นั้นมีดังนี้

1. พรรคสหประชาไทย หัวหน้าคณะรัฐบาลในขณะนั้นคือ จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค โดยมี พลเอกประภาส จารุเสถียร นายพจน์ สารสิน และ พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์ เป็นรองหัวหน้าพรรค และมี พล.อ.อ. ทวี จุลลทรัพย์ เป็นเลขาธิการ พรรคนี้นับนโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยม

2. พรรคประชาธิปไตย เป็นพรรคเก่าแก่มาพรรคหนึ่ง โดยมีหัวหน้าพรรคได้แก่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้รับตำแหน่งสืบทอดนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว รองหัวหน้าพรรคคือ คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ และ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ โดยมี นายใหญ่ ศวิตชาติ เป็นเลขาธิการ (ต่อมา นายธรรมบุญ เทียนเงิน เข้ารับตำแหน่งเลขาธิการพรรคแทน) ยึดนโยบายเสรีนิยม อย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

3. พรรคแนวประชาธิปไตย หัวหน้าพรรคได้แก่ ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้ว โดยมี นายบุญเย็น วอทอง และ พ.ต.สมาน ทองอร่าม เป็นรองหัวหน้าพรรค ดร.ไพฑูริย์ เครือแก้ว รับหน้าที่เป็นเลขาธิการพรรคอีกตำแหน่งหนึ่ง วางนโยบายไว้กว้างๆ แต่เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตย

4. พรรคประชาชน นายเลียง ไชยกาล ผู้ก่อตั้งพรรคนี้นับแต่เก่าแก่ เข้าเป็นหัวหน้าพรรคนี้อีกครั้งหนึ่ง โดยมี นายเขมชาติ บุญรัตพันธ์ เป็นเลขาธิการพรรค โดยมีนโยบายของพรรคเน้นหลักการเสรีประชาธิปไตยและ เน้นในเรื่องส่งเสริมการศึกษากระจายทั่วประเทศ

5. พรรคเสรีประชาธิปไตย หัวหน้าพรรคคือ นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ และเลขาธิการพรรคคือ พ.อ.สมคิด ศรีสังคม มีนโยบายกระจายอำนาจไปสู่ ท้องถิ่น และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยถือเอาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรใน

ประเทศเป็นสำคัญ การคุ้มครองชนชั้นผู้ใช้แรงงาน โดยเน้นระบบเสรีนิยมในการประกอบการทางเศรษฐกิจและสังคม

6. พรรคแนวร่วมเศรษฐกิจ นายเทพ โชติณัฐิต เป็นหัวหน้าพรรค และนายพรชัย แสงซัจจ์ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายทางเศรษฐกิจเน้นหนักทางสังคมนิยม และยกมาตรฐานของผู้ใช้แรงงานทุกประเภท

7. พรรคสัมมาชีพช่วยชาวนา พระชวงเกษตรศิลป์ปะการ เป็นหัวหน้าพรรค และนายล้วน เวกชาลิกานนท์ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายช่วยชาวนาให้มีฐานะสูงขึ้นสมกับที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “กระดูกสันหลังของชาติ” และช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้เพียงพอแก่การครองชีพ รวมทั้งสวัสดิการต่างๆ

8. พรรคแรงงาน หัวหน้าพรรค ได้แก่ นายเชื้อ กาฬแก้ว เลขาธิการพรรค คือ วีระ ถนอมเลี้ยง มีนโยบายเสรีประชาธิปไตย สนับสนุนแนวทางเศรษฐกิจที่ให้ความมั่นคงและยุติธรรมแก่สังคม

9. พรรคประชาชนพัฒนา ร.อ. ม.ร.ว. วีระพงษ์ ทองแถม เป็นหัวหน้าพรรค นายสำราญ จุลเสาร์ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายเน้นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม

10. พรรคชาวนาชาโวไร่ นายไพบูลย์ อารีชน เป็นหัวหน้าพรรค มีนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเน้นหนักเรื่องการจัดที่ดินให้ชาวนามีที่ดินเป็นของตัวเอง โดยการช่วยเหลือของรัฐ

11. พรรคอิสระธรรม หัวหน้าพรรคคือ หลวงชัยสุภา และนายทองดี อิศราชีวิน เป็นเลขาธิการพรรค โดยมีนโยบายเน้นเสรีภาพและภวตภาพเท่าเทียมกันของประชาชนโดยไม่มีแบ่งชั้นวรรณะ

12. พรรคสยามใหม่ พลตรีกระแส เสนาพลสิทธิ์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายวิชัย โลจายะ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายปฏิรูปที่ดินอันเป็นรากฐานของสังคมใหม่ เน้นหนักด้านกาพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม เป็นแบบเสรีนิยมปนกับสังคมนิยม

13. พรรคชาติประชาธิปไตย ม.ร.ว. น้ำเพชร เกษมสันต์ เป็นหัวหน้าพรรค พ.ต.ชลอ มีชูอรรถ เป็นเลขาธิการ มีนโยบายเสรีประชาธิปไตยกว้างๆ ในเรื่องต่างๆ ไป ไม่มีการเน้นในเรื่องใดโดยเฉพาะ

ต่อมาภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 ก็ได้มีพรรคการเมืองใหม่เกิดขึ้นอีกคือ

14. พรรคอิสระ เกิดจากการรวมตัวของ ส.ส. ที่ไม่สังกัดพรรคใดเพื่อหาพลังทางการเมืองในสภา มี นายโกศล ไกรฤกษ์ เป็นหัวหน้าพรรค นางสาวพงษ์ อยู่หุ่น เป็นรองหัวหน้าพรรค และนายบุญธรรม ชุมดวง เป็นเลขาธิการ นโยบายดำเนินไปอย่างกว้างๆ แบบเสรีประชาธิปไตย

15. พรรคชาตินิยม นายวิมพ์ วิมลมาลย์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายเกื้อ กล่อมสูงเนิน และนายเฉลียว พินิจไชย เป็นรองหัวหน้าพรรค ส่วนเลขาธิการพรรคก็คือหัวหน้าพรรคนั่นเอง พรรคนี้เน้นนโยบายลัทธิชาตินิยม โดยจะปลดปล่อยหนี้สินชาวไร่ชาวนาและกรรมกรผู้ใช้แรงงาน

16. พรรคท้องถิ่นก้าวหน้า นายชำนาญ ยุวบูรณ์ เป็นหัวหน้าพรรค นางแรม พรหมโมบล บุญยประสพ เป็นเลขาธิการพรรค มุ่งสร้างหน่วยการปกครองท้องถิ่นให้เข้มแข็งสามารถแก้ไขความเดือดร้อนของประชาชนได้รวดเร็ว พรรคนี้ถือว่าท้องถิ่นเป็นรากฐานที่สำคัญของการสร้างระบอบประชาธิปไตย

17. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย พ.อ.สมคิด ศรีสังคม เป็นหัวหน้าพรรค และนายบุญเย็น วอทอง เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายสังคมนิยมเน้นหนักให้มีการประกันสังคม และปรับปรุงการยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจในการพิจารณาคดีปกครองขึ้นโดยเฉพาะ

จากผลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 ปรากฏว่า พรรคสหประชาไทยได้รับเลือกเข้าไปมากที่สุดคือ 76 ที่นั่ง เป็นผลให้จอมพล ถนอม กิตติขจร ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลจอมพลถนอม บริหารประเทศอยู่ได้ไม่นานก็อ้างความยุ่งเหยิงในสภาและสถานการณ์ภายนอก แล้วทำการรัฐประหารตัวเองเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ แต่ก็ยังไม่ทันใจของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจำนวนหนึ่งซึ่งเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญโดยเร็ว และพร้อมที่จะมีการเลือกตั้ง รัฐบาลได้จับกุมกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญในข้อหากบฏ จึงได้เกิดการต่อต้านครั้งใหญ่ในวันที่ 14-15 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์ครั้งนั้นรุนแรง

จนถึงขั้นนองเลือด ในที่สุด จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี และจอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี ต้องลาออกจากตำแหน่งและเดินทางหนีไปยังต่างประเทศ

สำหรับพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ปี พ.ศ. 2517 (พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับที่ 3) ซึ่งมีใช้ระหว่างปี พ.ศ. 2517-2519 นั้น เป็นพระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่ประกาศใช้หลังจากเกิดเหตุการณ์ไม่สงบทางการเมือง ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลรักษาการขึ้น ต่อมารัฐบาลชุดนี้ได้จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น และประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2517 ต่อมาในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2517 ก็ได้มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองประกาศใช้ และหลังจากนั้นก็ยังมีผู้ไปยื่นขอจดทะเบียนตั้งพรรคการเมืองที่กระทรวงมหาดไทยมากมาย เมืองไทยเราก็เข้าสู่ยุคการเมืองเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เขาไปกว่า 2 ปี

สำหรับพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 มีเนื้อหาสาระสำคัญในเรื่องการจัดตั้งสาขาพรรค และการยุบหรือเลิกพรรค โดยกำหนดว่า หากพรรคการเมืองใดมีจำนวนสมาชิกลดน้อยลงต่ำกว่า 1,000 คน อาจมีคำสั่งศาลสั่งเลิกพรรคการเมืองได้ ในการนี้มีพรรคการเมืองที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับนี้ รวมทั้งสิ้น 43 พรรค อาทิเช่น

1. พรรคกิจสังคม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นหัวหน้าพรรค นายบุญเท่งทองสวัสดิ์ เป็นรองหัวหน้าพรรค และนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายเสรีนิยม
2. พรรคกรรมกร นายธรงค์ ตั้งเต็มทอง เป็นหัวหน้าพรรค นายทองเหล่านิช เป็นรองหัวหน้าพรรค และนายสันติ ยามินทร์ เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายเสรีนิยม
3. พรรคคสิกรรมกร นายศราวุฒิ ปฤชานูตร เป็นหัวหน้าพรรค นายเอนก บัทมสิงห์ ณ อยุธยา และนายสมประสงค์ ยุณยนิธย์ เป็นรองหัวหน้า

พรรค และนายสุวิชัย คุ้มสุวรรณ เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายกึ่งสังคมนิยม

4. พรรคเกษตรกร นางอภิรดีน บรินบูรณ เป็นหัวหน้าพรรค และ นายระบิล บรินบูรณ เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายรัฐสวัสดิการ (กึ่งเสรีนิยม)

5. พรรคเกษตรสังคม นายเสวต เปี่ยมพงษ์สานต์ เป็นหัวหน้าพรรค นายน้อม อุปรมัย นายสไกร สามเสน นายสวัสดิ์ คำประกอบ เป็นรองหัวหน้าพรรค และนายจากรบุตร เรืองสุวรรณ เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายกึ่งสังคมนิยม

6. พรรคขบวนการมวลชน นายทวีศักดิ์ ตรีพลี เป็นหัวหน้าพรรค และ นายหนู พุฒสา เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายเสรีนิยม

7. พรรคชาติไทย พลตรีประมาณ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค พลตรีศิริ สิริโยธิน เป็นรองหัวหน้าพรรค และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค นโยบายเสรีนิยม

สำหรับพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ปี พ.ศ. 2524 นั้น ให้ความสำคัญในเรื่องการจัดตั้งพรรคมากขึ้น โดยเพิ่มจำนวนของสมาชิกพรรคในการจัดตั้งพรรคการเมืองโดยต้องมีจำนวนสมาชิกไม่น้อยกว่า 5,000 คน ซึ่งมีที่อยู่ในแต่ละภาคไม่น้อยกว่าภาคละ 5 จังหวัด และมีสมาชิกจังหวัดละไม่น้อยกว่าห้าสิบคน เป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกที่มีการบัญญัติการกระจายของสมาชิกพรรคว่าต้องมีอยู่ในทุกภาค ในการนี้มีจำนวนพรรคการเมืองมาจดทะเบียนจัดตั้งเป็นจำนวนมากภายใต้ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง ปี พ.ศ. 2524 อาทิเช่น พรรคชาติพัฒนา พรรคประชาธิปไตย พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม พรรคเอกภาพ พรรคพลังธรรม พรรคความหวังใหม่ และ พรรคเสรีธรรม เป็นต้น

สำหรับพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 นั้นเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกฎหมายพรรคการเมืองในประเทศไทย มีข้อบังคับที่แตกต่างจากพระราชบัญญัติฉบับเก่าๆ หลายข้อ และส่งผลให้มีการจัดระเบียบและควบคุมการดำเนินงานรวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ของพรรคการเมืองมากขึ้น ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ให้ความสำคัญต่อการจัดโครงสร้างภายในของพรรคการเมืองมากขึ้น กล่าวคือได้มีการกำหนดบุคคลที่ต้องทำหน้าที่ในการบริหาร และควบคุมการดำเนินงานของพรรคอย่าง

ชัดเจน ให้มีการจัดโครงสร้างของสาขาพรรคการเมืองในภูมิภาคต่างๆ ของพรรค มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาพรรคการเมือง และที่สำคัญที่สุดคือเพิ่มบทบาทบัญญัติในการตรวจสอบการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ซึ่งหากไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดอาจส่งผลต่อการยุบพรรคการเมืองนั้นๆ

หลังจากมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 แล้วนั้น มีพรรคการเมืองมาจดทะเบียนจัดตั้งกับสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมากกว่า 40 พรรค อาทิเช่น พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย

ในปัจจุบันประเทศไทยอยู่ภายใต้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับที่ 6 หรือพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 สำหรับพระราชบัญญัติฉบับนี้มีข้อบกพร่องที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหลายข้อ อาทิเช่น จำนวนสมาชิกพรรคการจัดตั้งสาขาพรรคเป็นต้น แต่ที่น่าสังเกตคือ พระราชบัญญัติฉบับนี้ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีผลต่อการยุบหรือเลิกพรรค อาทิเช่นพรรคการเมืองอาจถูกยุบหากไม่ส่งรายงานทางการเงินให้กับนายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการควบคุมพรรคการเมืองมากเกินไป การออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมพรรคการเมืองมากในลักษณะนี้อาจทำให้พรรคการเมืองกลายเป็นองค์กรภายใต้การดูแลของรัฐ มีช่องทางกบฏอิสระที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนตามเจตนารมณ์ของพรรคการเมืองโดยทั่วไป

จากการที่ประเทศไทยมีกฎหมายพรรคการเมืองจำนวนหลายฉบับดังกล่าวข้างต้น แต่ดูเหมือนว่ากฎหมายพรรคการเมืองไม่ได้นำมาซึ่งการพัฒนาพรรคการเมืองอย่างแท้จริง พรรคการเมืองในประเทศไทยหลายพรรคยังคงเกิดขึ้น และเลิกหรือโดนยุบพรรคไปในเวลาอันสั้น พรรคการเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้พัฒนาเป็นสถาบันทางการเมืองอย่างแท้จริง แต่ยังคงเป็นฐานอำนาจในการสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทางการเมืองเท่านั้น สาเหตุที่กฎหมายพรรคการเมืองไม่อาจนำมาสู่การพัฒนาพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันเนื่องจาก

1. ข้อบัญญัติในกฎหมายพรรคการเมืองเป็นการควบคุมพรรคการเมืองมากเกินไป จนทำให้พรรคการเมืองไม่ใช่องค์กรอิสระ แต่กลายเป็นองค์กรที่ถูกกำกับดูแลโดยภาครัฐ จากที่กล่าวไว้ข้างต้น พรรคการเมืองควรมี

สิทธิที่จะดำเนินกิจการของตนเองโดยอิสระ ภาครัฐไม่ควรเข้ามาควบคุมทุกกิจกรรมของพรรคการเมืองมากนัก ในการออกกฎระเบียบที่ควบคุมพรรคการเมืองมากเกินไปอาจทำให้พรรคการเมืองกลายเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ ไม่ใช่องค์กรอิสระที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้การออกกฎหมายยุบพรรคนั้นยังทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ ต้องคอยระวังการดำเนินงานต่างๆ ไม่ให้ละเมิดข้อบังคับ ภาครัฐไม่ควรใช้อำนาจในการยุบพรรคการเมืองมากเกินไป เพราะอำนาจในการยุบพรรคนั้นทำให้พรรคการเมืองต่างๆ อาจไม่กล้าคิดริเริ่มหรือดำเนินการทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ เพราะเกรงว่าการดำเนินงานหรือกิจกรรมอาจนำไปสู่การยุบพรรคได้

2. ความไม่ต่อเนื่องทางการเมืองเนื่องจากการรัฐประหารที่มีอยู่บ่อยครั้งในประเทศไทย ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาได้เต็มที่ เนื่องจากเมื่อเกิดการรัฐประหารในแต่ละครั้งนั้นพรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการทางการเมืองใดๆ ต่อได้ กฎหมายพรรคการเมืองต้องถูกยกเลิกไปเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ก็มีการร่างกฎหมายพรรคการเมืองใหม่ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาบางประการ พรรคการเมืองได้มีการจัดตั้งขึ้นใหม่ภายใต้กฎหมายพรรคการเมืองฉบับใหม่ดังนั้น พรรคการเมืองและกฎหมายพรรคการเมืองจึงไม่มีความต่อเนื่องมีการเปลี่ยนแปลงหลังจากการรัฐประหารทุกครั้งไป

3. ข้อบังคับในกฎหมายพรรคการเมืองไม่ได้กระตุ้นให้ประชาชนสร้างอุดมคติร่วมกับพรรคการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ หรือกระตุ้นให้ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่กฎหมายพรรคการเมืองกลับให้ความสำคัญกับการตรวจสอบพรรคการเมืองเป็นสำคัญ พรรคการเมืองจะมีความมั่นคงและพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันได้นั้น บุคลากรหรือสมาชิกพรรคที่มีความจงรักภักดีต่อพรรคนั้นมีความสำคัญยิ่ง แต่กฎหมายพรรคการเมืองโดยเฉพาะในปัจจุบันไม่ได้เอื้อต่อการพัฒนาคนให้เป็นส่วนหนึ่งของพรรค แต่สมาชิกพรรค หรือบุคลากรภายในพรรคส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลหรือผู้มีอำนาจในพรรคเท่านั้น เมื่อผู้มีอิทธิพลในพรรคลาออก

จากพรรคหรือยุติบทบาทหน้าที่ของตนเองในพรรคแล้ว สมาชิก หรือบุคคลที่เคยทำงานให้พรรคมาก่อนก็อาจยุติหน้าที่ของตนเองตามบุคคลเหล่านั้นเช่นกัน ดังนั้นจึงยากที่พรรคการเมืองจะมีความมั่นคง และดำเนินการทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่องอันเป็นผลมาจากการขาดบุคคลากรที่ทำงานเพื่อพรรคอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายพรรคการเมืองอยู่หลายครั้ง องค์การที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องถึงข้อบังคับต่างๆ ในกฎหมายพรรคการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่ห่างไกลเข้าใจถึงกฎหมายพรรคการเมืองที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อป้องกันการละเมิดกฎหมายของบุคคลเหล่านั้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์
2. กฎหมายพรรคการเมืองควรมีเนื้อหาที่กระตุ้นให้ประชาชนสร้างอุดมคติร่วมกับพรรคการเมืองที่ตนเองรัก และชื่นชมด้วย มิใช่เป็นการตรวจสอบพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว

บรรณานุกรม

- กรมพล ท่องธรรมชาติ. *พรรคการเมือง ใน การเมืองและสังคม*. ประณต นันทิยะกุล ผู้รวบรวม. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- กฤษณ์ เอื้อวงศ์. "สาขาพรรคการเมือง: ข้อเท็จจริงและปัญหา". *วารสารพรรคการเมือง*. 3. 9(2547): 14-19.
- _____. "กฎหมายพรรคการเมือง". *วารสารพรรคการเมือง*. 14.2(2551): 14-19.
- กนก วงศ์ตระหง่าน. *พรรคการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ชัยอนันต์ สมุทวาณิช และชัตติยา กรรณสูตร. *เอกสารการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- ปลาทอง. *พรรคการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2508.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. *พรรคการเมืองและปัญหาการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- Almond, G. A. *Comparative Politics*. Boston and Toronto: Little, Brown, and Company, 1960.
- Avery, L. *Parties and Politics*. New York: Alfred Knopf, 1958.
- Barker, E. *Social Contract: Essays by Locke, Hume, and Rousseau*. New Jersey: Oxford University Press, 1960.
- Dahl, R. *Modern Political Analysis*. New Jersey: Prentice Hall, 1970.
- Duverger, M. *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. New York: Wiley, 1964.
- Epstein, L. *Political parties in Western democracies*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Books, 1980.

- Goodman, W. *The Two Party Systems in the United States*. New York: D.Van Nostrand Company, 1957.
- Karvonen, L., & Stein, K. *Party systems and Voter Alignments Revisited*. New York, London: Routledge, 2001.
- Katz, R. S. *Political Parties*. in *Comparative Politics Daniele Caramani ed.*, New York: Oxford University Press, 2008.
- _____. *A Theory of Parties and Electoral System*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1980.
- Michels, R. *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New York: The Free Press, 1968.
- Nishizaki, Y. "The domination of a fussy strongman in provincial Thailand: The case of Banharn Silpa-archa". *Journal of Southeast Asian Studies*. 37.2(2006): 267–291.
- Pennock, J. R. *Political Science*. New York: The Macmillan Company, 1964.
- Plano, J. C. *The American Political Dictionary*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1967.
- Pye, L. *Aspects of Political Development*. Boston: Little Brown Company, 1966.
- Siwaraksa, P., Traimas T., & Vayagool, R. *Thai Constitutions in Brief*. Bangkok: Institute of Public Policy Studies, 1997.
- Thogthammachart, K. *Toward a Political Party Theory in Thai Perspective*. Singapore: Maruzen Asia, 1982.
- Wilson, D. *Politics in Thailand*. Ithaca: Cornell University Press, 1966.